

HVORFOR MÅLER VI?

Evaluerings centrale rolle

Forleden ringede jeg til TDC for at få en enkel oplysning. Kort efter tikkede en sms ind: "Tak for din henvendelse. Hvor tilfreds er du med den service, du fik af Kundeservice? Besvar venligst denne sms med 1-5, hvor 5 er bedst." Det var ikke en enkeltstående oplevelse. Som forbrugere kan vi næppe købe noget på nettet eller bruge en offentlig eller privat ydelse, uden at vi umiddelbart efter får en mail eller en sms og bliver bedt om at vurdere aktiviteten. De fleste af os svarer efterhånden ikke på den slags spørgsmål, men vi oplever, at evalueringer fylder mere og mere både i vores arbejdsliv og i hverdagen.

Evalueringsbølgen skyldes en række samfundsmæssige forandringer, såsom aftraditionalisering og øget konkurrence på grund af globalisering. Gennemprøvede metoder og hævdvundne traditioner er i konstant opbrud både i privatsfæren og i samfundslivet.

Skolen er naturligvis en central del af hele denne samfundsmæssige udvikling. Hvor man tidligere kunne gøre, 'som jeg plejer', er der i skolen sket en opblomstring i pædagogiske metoder og kommet et overvældende udbud af indhold og vigtige problemstillinger, der kan inddrages. Vi ved i dag meget mere om,

hvordan vi bedst understøtter elevernes læring, og vi har mange flere muligheder for at vælge både indhold og form i undervisningen. Dermed er der også et større behov for at sikre de rigtige valg. Derfor er evalueringer vigtige.

Gennem de seneste årtier har vi set, at der fra politisk side stilles flere krav om dokumentation af lærernes arbejde og elevernes præstationer. Nationale test og trivselsmålinger er blot to eksempler på den slags evalueringer. Samtidig har globaliseringen og udviklingen af internationale komparative undersøgelser som PISA, TIMMS og PIRLS medført jævnlig sammenligninger med udlandet og frygt for, at Danmark falder tilbage i konkurrencen om at have den bedst uddannede ungdomsgeneration.

Sammenligninger mellem Danmark og udlandet er dog ikke nyt. Helt tilbage fra midten af 1800-tallet er der blevet skelet til udlandet, typisk Tyskland og England, ved opbygningen af det danske uddannelsessystem. I 1838-39 rejste skolemanden C.F. Ingerslev til Frankrig og England og skrev om deres skolesystemer, hvilket påvirkede udformningen af det daværende danske gymnasium. N.F.S. Grundtvig besøgte i samme periode England og blev af collegesystemet inspireret til udvikling af de danske folkehøjskoler. Der blev udvekslet erfaringer på tværs af landene, og man fik inspiration ved at besøge hinanden.

I takt med at der bliver ført stadig mere detaljerede nationale statistikker, samles der data fra de enkelte lande på globalt niveau, som gør det muligt at sammenligne utallige informationer om uddannelserne på tværs af lande.

Det er på mange måder et rimeligt krav, at politikere, skoleforvaltninger og forældre skal have indblik i, hvordan det går børnene i skolen. Og det kan give god mening at sammenligne uddannelsessystemer og resultater på tværs af lande. Men hvis både det, vi evaluerer, og vores metoder i vid udstrækning følger

de økonomistiske værdier og metoder, som ligger i den tankegang, vi kalder New Public Management, så risikerer vi at fremme nogle værdier i uddannelsessystemet, som er i strid med de traditioner og værdier, som vores danske skoletænkning bygger på.

New Public Management er det ledelsessystem, der er blevet benyttet af de offentlige forvaltninger siden 1990'erne med det formål at effektivisere den offentlige sektor. Det er baseret på ideologien i liberalistisk markedsøkonomi, hvor effektiviseringer foretages gennem udlicitering, privatisering og fri konkurrence mellem udbydere af offentlige tjenester, og hvor ydelserne kontrolleres ved hjælp af kontraktstyring og evaluering.

Skiftende regeringer har – uafhængigt af farve – ved hjælp af dette system opbygget en konkurrencestat, hvor man hele tiden skal forbedre og maksimere. Gør vi det godt nok? Kan vi forbedre os? Er vi lige så gode som de andre?

Spørgsmålene er på mange måder fornuftige og vigtige at stille. For hvem kan være imod forbedringer? Og mange af de storskalaevalueringer, vi bruger i skolen, giver da også data, som kan være med til at forbedre vores uddannelsessystem. Men hvis vores stræben efter forbedringer kobles med relativt simple mål for udviklingen, så risikerer vi, at målingerne får deres egen logik og bliver løsrevet fra det, de måler på. Det ser vi blandet andet, når vi sammenligner karakterer og løfteevne på tværs af skoler eller matematikkundskaber hos danske og engelske børn uden at se på, hvilke forskellige forudsætninger eleverne har, og uden at diskutere, hvilke værdier vi gerne vil fremme i undervisningen.

Evaluering i undervisning

Det var en lidt hård begyndelse på en bog om evaluering i skolen, men det er nødvendigt lige at skitsere de rammer, vi alle er underlagt. Uden kendskab til dem risikerer vi, at fremtidige ændringer i evalueringssystemet blot vil blive småjusteringer, der ikke for alvor forandrer vores tilgang til brugen af evalueringer og målinger i skolen.

Heldigvis er der også mange lyspunkter. Samtidig med at skolen er blevet påtvunget flere og flere evalueringer udefra, har der været en bevægelse fra skolen selv for at bruge evalueringer som et undervisnings- og læringsredskab i klassen. Det er primært sket i form af en øget vægt på feedback, hvor læreren eller klassekammerater evaluerer, i hvilken grad den enkelte elev har nået de faglige mål i undervisningen.

Mange husker sikkert den newzealandske uddannelsesforsker John Hatties meget omtalte undersøgelse af 'synlig læring' fra 2008. Her blev over 800 metaanalyser med over 50.000 enkeltstudier af elevlæring sammenfattet i nogle mål for, hvilke undervisningsmæssige elementer der har størst effekt på elevernes læring. Suverænt højest scorede elevernes forventninger til sig selv, hvilket er vigtigt at huske, når vi taler om test og prøver, der netop påvirker elevernes selvtillid voldsomt. Dernæst kom lærerens troværdighed. Også rart som underviser at få bekræftet, at ens personlighed som lærer er af afgørende betydning. På en klar tredjeplads kom feedback.

Selv om Hatties metode og dermed også hans resultater er blevet kritiseret mange gange siden 2008, så gav hans forskning anledning til en bølge af bøger om feedback og kurser i forskellige feedbackmetoder. Det har utvivlsomt været til stor gavn for elevernes læring. Det nærmer sig almindelig sund fornuft, at

øget fokus på, hvor eleverne er i deres læreproces – og hvordan de kan forbedre deres læring – vil medføre, at de lærer mere.

Evalueringer af undervisning og læring kan altså medføre systematiske forbedringer og øget læring hos lærere og elever. Men evalueringer kan også give misvisende resultater om systemet, hvis de ikke giver et dækkende billede af det, de skal evaluere. Desuden kan de give stress og præstationsangst hos de berørte elever.

Denne dobbelthed ved evalueringer vil være et gennemgående tema i bogen. Samtidig vil det være en central pointe, at skolen og undervisningen er underlagt nogle samfundsmæssige rammebetingelser, som fremmer en bestemt opfattelse og brug af evalueringer. Rammebetingelser, som den enkelte lærer eller elev ikke har direkte indflydelse på.

Vi værdsætter det, vi måler

På sin vis kan man vurdere essensen i et uddannelsessystem ved at se på dets evalueringer. Det, der testes og eksamineres i, er det, der værdsættes. Antallet af eksaminer og test er et tegn på, om det er systemets kontrol af elevernes læring eller elevernes læring i sig selv, samfundet lægger vægt på. Sådan meget forenklet sagt.

Selvfølgelig kan testresultater bruges til at sige noget om uddannelsessystemet og dermed give nogle bud på, hvad der bør arbejdes med at forbedre. Men det kan være svært at se, hvad tal som 497 eller 481 giver af handlingsanvisninger.

Alligevel var det netop disse tal, der satte gang i den danske evalueringsbølge. Det var de resultater, som danske elever opnåede i PISA 2000 i læsning og naturfag, hvor 500 var

et gennemsnit af OECD-landenes score. Det anså den daværende regering for katastrofalt ringe, og et rejsehold fra OECD blev derfor i 2003 inviteret til at bedømme den danske folkeskole. Holdet konkluderede blandt andet, at Danmark havde en svag evalueringskultur.

Kort efter undersøgte jeg selv evalueringskulturen i naturfagene og fandt, at evalueringer her var en naturlig del af undervisningen. De var tilpasset den konkrete klasses arbejde med det faglige stof, men metoderne var meget forskellige, og resultaterne kunne ikke bruges uden for klasseværelset. Til gengæld kunne lærerne bruge dem både til at planlægge og justere deres undervisning og til at få et indtryk af elevernes faglige niveau.

Historien er interessant, fordi den viser, hvordan det øgede evalueringspres på skolen er opstået – ikke som et oplevet behov i skolen, men som et politisk ønske om at kunne styre skolen og derved sikre, at skolen opfylder sine forpligtelser i forhold til læreplanerne og ikke sækker bagud globalt.

Her er det vigtigt at understrege, at ingen i uddannelsessystemet kan være modstander af evalueringer i sig selv. De er et nødvendigt og nyttigt redskab i skolearbejdet. Det var måske endda godt at få belyst og debatteret evalueringernes rolle i det danske uddannelsessystem. Men som alle stærke redskaber

kan de bruges og misbruges – og hvis de misbruges, har det store og måske ikke-erkendte konsekvenser, ikke kun for elever og lærere, men for hele vores uddannelsessystem.

Evalueringer i skolen

Når lærere vil vide, i hvilket omfang deres elever har opnået nogle bestemte færdigheder eller en bestemt viden,